

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiló jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Franciška ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsako sredo popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 20— K
pol leta . . . . . 10—
četrt leta . . . . . 5—
posamezna številka po 40 vin.

Za reklamne notice, pojednala, poslana, razpise služb je plačati po 60 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 45 K.

Telefon uredništva
štev. 312.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 75 vin.
. . . . . dvakrat . . . 60
. . . . . trikrat . . . 45
za nadaljnja izvršenja od petit-vrste po 30 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg štev. 17/III.

Poštna hranilnica št. 11.197.

Reklamacije so proste poštnine.

Ker o binkošnih ne bo v Belgradu večine poslancev in ministrov, ki morajo z njimi v interesu bodočnosti vsega šolstva in učiteljstva kraljestva SHS razpravljati delegati učiteljskih organizacij, se posvetovanje o ustanovitvi enotne osrednje učiteljske organizacije (Unije jugoslovanskega učiteljstva) ne vrši dne 8. t. m., ampak se je mora o »reložiti na čas, ko bo Narodno predstavništvo zopet zborovalo. To se zgodi koncem tega meseca. Čas naznamo točno v prihodnji številki „Učiteljskega Tovariša“.

Pred novim položajem — slovenski iredentizem.

V zgodovini je napočila našemu narodu nova doba. Nahajamo se v popolnoma novem položaju. Prej — razen z beneškimi Slovenci — smo bili vsaj politiško združeni vsi drugi in vsaj v kulturnem kontaktu in duševno v zvezi in združeni. Sedaj smo politiško-razkosani skoro v polovico vsega naroda, in del naših rojakov je danes izvun naše domovine, politiško odtrgan od nas. Preti nam nevarnost, da bo imela težave in zapreke tudi naša kulturna vez z njimi in bo s tem ogrožena naša narodnost tam. Oni so danes brez moči na milost in nemilost izročeni tujcu in vrženi v temo narodne odvisnosti in hlapčevanja. In ta tujec, ki jim bo vladal, ne pozna prenikljivih sredstev za raznarodovanje, on ne pozna in ne pripozna manjšinskih narodnosti v svoji državi, ne manjšinskega jezika, ne pravic narodne manjšine v uradu in drugje, tem manj v šoli. Socialni čut pravičnosti mu je nepoznan, nacionalna ideja mu je v njegovih državah samo ena, ki se krije edino v državno idejo velike Italije in ki pripoznava v tej državi samo svojo nacijo in svoj državni jezik.

Mislili smo, da bodo ustvarile mir res miroljubne roke in nam dale trajen mir. Toda mir je ustvaril le napet položaj in ima danes značaj premirja. Zamaš je prelita kri, zakaj trajen mir bo le tisti, ki bo zgrajen na socialni in nacionalni pravičnosti.

Imperializem in kapitalizem sta zopet zavladala za gotovo dobo let nad človeštvom. Z njima pa je bila vsejana kal za nove boje med narodi, ki bo tekom let tlela, se razvijala in bo rasla in krog katere se bo sukala vsa politika bodočih dni, dokler ne napoči dan revanše in ura, da se iznova poizkusi priboriti zmago zahtevam socialne in nacionalne pravičnosti in ugonobiti imperialistični in kapitalistični družabni red.

Prišla je ura revanše za Srbijo zaradi Bosne, prišla je ura revanše za Francijo za Alzacijo-Loreno in prišla bo ura tudi za nas in naše sinove.

Odrkali so slovenskemu narodu skoro do polovice zemlje in skoro do polovice rojakov in jih podjarmili tujcu. Ne pravičnost nacionalna in življenska potreba za eksistenco naroda jim ne opravičuje tega dejanja. Kaj pa je ta dragocena pri morska in istrska zemlja za nas, bomo vedeli šele tedaj, ko se definitivno zavemo, da je nimamo več in da nam je pot po naši zemlji do morske obale, kjer prebiva naš narod, in do zemlje, ki je last naših rojakov, pot do morja — zaprta.

In kaj je bilo napravljeno s tem činom? Ustvarjen je bil s tem činom slovenski iredentizem, ki je pričel oživljati s prvimi dnevi okupacije slovenskega ozemlja, ki danes že živi in ki bo živel, dokler ne bo krivica narodu poravnana. Očetje ne bo krivica narodu poravnana. Očetje v njega so v Parizu, pravi, duševni, pa v Rimu! In naš narod se dobro zaveda, da bodo ali so naši možje podpisali mirovno pogodbo le zaradi tega, ker so jo — morali.

Za nas pa ni napočil s tem čas jadikovanja, temveč čas resnega in smotrenega dela!

Slovenska iredenta je zbuena in živi, in če se je lotimo, naj bo resno in vztrajno to naše delo, ker ni to delo dneva, temveč je delo let.

Demokratizem nam mora biti temelj in pot, po kateri imamo vršiti tudi to delo. Ves narod, do zadnjega moža in žene moramo pridobiti za to idejo! Demokratizem je vodnik v boju proti nadvladi, izkoriščanju in zatiranju; on je borilec proti nadvladi narodov in za avtonomijo. Če je boj za nadvlado med narodi le tekovanje med kapitalisti, je boj za avtonomijo in proti izkoriščanju tudi boj proti kapitalizmu in hkrati boj za občesocialno pravo. Demokratizem postavlja temelje nacionalni avtonomiji in pravilu pouka v materinščini, ki ne sme kloniti umetno zasnovani premoči in raznarodovanju. Demokratizem zahteva odpravo vladajočih slojev in očrpano vladajočih narodov.

Pravilo pouka v materinščini je za odrgnani del našega naroda v nevarnosti. Nad tem delom našega naroda je prisilno uvedena še vedno nadvlada. Vzrok temu je, še vedno obstoječa buržoazna in kapitalistična družabna uredba, ki je imela najznamenjši vpliv pri mirovni pogodbi in ki nam je ustvarila vsestransko nezadovoljiv, nasilen in nedemokratičen mir. Zato se ni končan naš socialni boj, in dotedanja družba se mora razbiti, ker je bila krivična osnovnim načelom — ker bodočnost mora biti zasnovana na ravnopravnosti vseh članov družbe in na sporazumu narodov.

V smeri teh temeljnih načel moramo v bodoče obrniti pota učiteljstva, če hočemo korakati z duhom časa. In tudi iredentizem polaga v prvi vrsti učiteljstvu veliko nalogo.

Pisatelji slovenskih šolskih knjig!

V zemljepisnem delu naših beril mora ostati naša slovenska zemlja neokrunjena, celotna, povečati se mora celo za beneško Slovenijo in mora obsegati vse dele, kjerkoli prebiva slovenski narod, in najsi leže v državnih mejah ali izvun njih. Mejo slovenske zemlje tvori današnja živa slovenska jezikovna meja, to so zadnje koče, v katerih ima tirjati svojo pravico slovenski narod. Od Dèvina po znojnu trdega Doberdoba, ob Soči do Brd, ob znojnu brdskih gor in po obronkih naše mučeniške beneške Slovenije do zarezze Pontablja, Zila z našimi Ziljani — to je naša zemlja, in vsak košček te zemlje mora naš šolaj poznati z enako natančnostjo kot drugo slovensko zemljo. Kadar govorimo o slovenski zemlji, ne smemo poznati državnih mej! In morje nižje od Dèvina, kjer živi danes naš jezik in ima tirjati naš narod svojih pravic — je naše morje!

In naša zgodovinska knjiga ne sme poznati razcepljenega našega naroda: pripoveduje naj mladini, da bo vstal kralj Matjaž, ki bo s svojo vojsko osvobodil naše brate in zedinil vso našo zemljo...

In slovenska pesem! — O »Soči« naj bo na prvem mestu, in proroške besede pesnika naj z visokimi čuvstvi in velikim spoštovanjem zna vsak naš šolar, naj mu zvane, kot bi prihajale iz ust pesnika samega, ki spi v naši, od tujca podjarmljeni zemlji, da jih bo pomnil tudi tedaj, ko napoči zgodovinski dan in bo tudi sam stal ob njej — v boju za dom! Oni, ki se bodo nekoč borili za osvobojenje naših bratov, naj nosijo ljubezen do njih v svojih srcih, ker le ta jim bo vodnica do zmage!

Naj ne izostane iz naših beril niti ena pesem, ki opeva naše neodrešene kraje in sa nje snisel lahko nanaša na nje.

Zberimo jih v pester nacionalen venec; na čelu naj jim bo naš »Naprej«; opišimo v najlepših besedah, ki jih zmremo, svetost našega boja; pridenimo jim današnje nacionalno jezikovno karto naše celotne slovenske zemlje, da vsakdo grafično vidi izražen naš program — in podarimo to knjigo mladini od rodu do rodu, da bo iz nje črpala moč za bodočo borbo!

In sestavki naših beril morajo govoriti nadalje o slovenskem delu našega Trsta, o slovenski Gotici, o naših kraških podzemskih krasotah, o našem zakladu te zemlje, o naših bratih v Istri; ne sme izostati ni eden važnejši kraj, in pisani morajo biti vsi ti sestavki z večjo ljubeznijo in tečestjostjo nego kdaj prej.

Naj ne piše nihče šolskih knjig, ki se ne zaveda novega, velikega zvanja!

Šolska mladina mora napravljati zbirke v prid šolstvu in narodni izobrazbi v neodrešenih krajih. Kar se je prej zbiralo in razpečavalo v prid narodni obrambi: znamke, svinčen papir i. dr. — to podrobno narodno delo naj prevzame šolska mladina potem šol. naj se nadalje organizira in blago razpečava v prid fondu za zbujanje domoljubja v neodrešenih krajih.

Resnica je, da kdor se hoče učiti trgovine, mora priti in opazovati trgovino kakega velikega obmorskega trgovskega mesta; naš narod bi bil trgovsko zrel šele tedaj, ko bi ves prešel veliko obmorsko trgovsko mesto in spoznal njega trgovino, take da bi se v svoji narodni duši zavedel velikega pomena svetovnega trga in bi se zavedel velike pomorske svetovne ceste. Dekler tega ni, ostane kramar, ki razprodaja le tujčevo blago! In kdor se hoče učiti iredentizma, iredentistične propagande za zbujanje čuta domoljubja, ta je moral preživeti dneve okupacije od noven bra nadalje v Trstu, v sredini mesta. Vse, kar zmora nacionalnega njihova velika italijanska domovina; vse, kar je mogla producirati še v teh dneh, je bilo importirano v Trst in druge laške oaze na jugoslovanskem ozemlju.

V izlčbah knjigotržcev so bile izstavljene karte neodrešene Italije, katerih ena je kazala demarkacijsko linijo od Brena do Logatca, od Reke do Zadra — londonski pakt; etnografična karta okupiranega ozemlja, ki kaže Italijane pomešano naseljene s Slovenci do — Logatca, velik atlant s podrobnimi podatki neodrešene Dalmacije z vsemi falsificiranimi statističnimi podatki; karta kraškega razvodja in strateških točk na Krasu; opis kraške zemlje in Slovenecv z raznimi kartogrami in slikami; publikacije, izšle v Trstu v tem času »O stremljenjih Jugoslavije« in »O naravnih Jugoslovanskih pristaniščih v Adriji« — z italijanskega stališča — ilustrirana s kartogrami; knjiga »Jugoslovani in Italijani v Adriji«; »O Čehoslovaški republikli in Jadranskem morju« in nešteto podobnih kart in brošur, kakor »Naše zemlje iredente«, »Dalmacija in naše druge zemlje iredente«

itd., ki so vse izšle v letih 1914-1918 in 1919 v Italiji. Te vse vsebujejo že sedanje zahteve Italije na konferenci v Parizu in jih podpirajo s svojimi šepavimi navedbami in dokazi, da pripada vse to ozemlje po vseh njihovih pravicah Italiji. Casopisni trg se je pomnožil in ponacionalil prav v tem smislu; izšli so za »Julijsko Benečijo«, kakor nazivajo našo zemljo, novi dnevniki, tedniki in revije, ilustrirani in neilustrirani; naravnost časopisna povodenj je pa nastala po cestah z dnevniki iz kraljestva, iz katerega so vsi listi odprli svoj trg tudi v Trstu, si ustanovili v Trstu svoje filijalke in lokale in razširjali italijansko »javno mnenje« po naši zemlji. Samo dnevnikov lahko naštejemo 20-25. Spakedrani italijansko-slovenski slovarčki in slovnice in »Presto sloveno«, »Presto croato« so pričeli rasti kot gobe po dežju v knjigarnah in bili tudi tako hitro razprodani. Vse se je pričelo zanimati za slovenski narod in se učiti slovenskega jezika, da bi ga čimprej zadržali! Vlada je stavila tej propagandi vsa sredstva na razpolago! Razpisala je visoke šolske knjige, ki jih tiskajo — v Milanu. Za slovensko učiteljstvo priredi v večjih mestih v Italiji brezplačne tečaje za priučitev italijanskega jezika, in prva točka teh tečajev se glasi »nacionalna propaganda«.

In trg razglednic? Tu je nacionalna in iredentistična propaganda še večja, ker je razglednica še bolj pripravno sredstvo za iredentistično propagando. V prvih dneh po okupaciji je že izšel v imitaciji pergamenta umetniško izdelan proglas italijanskega armadnega vodstva za zasedbo Trsta in potem v najrazličnejših fazah in simbolih ujedinjenje Trsta z materjo Italijo; izšle so najrazličnejše razglednice z geografičnimi kartami italijanskih zahtev in novimi mejami Italije, ki segajo do Logatca; Trst okrašen raz okna in na javnih poslopih z italijansko nacionalno tricoloro in savojskim križem; relief velike Italije, ki obsega priključeno že vse naše ozemlje; razne alegorije ujedinjenja neodrešene zemlje z Italijo; relief velike Italije, predstavljajoče absolutno gospodarstvo v Jadranskem morju z italijansko tricoloro v Trstu, Pulju, Reki, Zadru in Valoni. Razglednice mučenicov v boju za neodrešeno ozemlje: anarhista Oberdanka; iredentista Saura, ki je udril v Pulj s podmorskim čolnom, slikajo v ječi in prinašajo odtisnjeno tudi na razglednici oporoko, ki jo je napisal v smislu iredentizma svojim sinovom, ter izpiske iz kriminalnih knjig; iredentista Batistija slikajo, kako ga avstrijski vojaki odpelejo uklenjenega na morišče, v smrt. Ujedinjenje grobov in simbolično bratenje pokrajinskih in mestnih zastav z Italijo je predstavljano v najrazličnejših formah. Od vseh teh narodnih mučenicov in borilcev za neodrešeno ozemlje so v izložbah naprodaj tudi doprsni kipi in okusni reliefi za okrasek doma. Njih narodno mučeništvo je predstavljano v kinematografskih filmih, in v njih spomin so bile velike nacionalne proslave in manifestacije v Trstu.

Nešteti je trg najrazličnejših nacionalnih znakov, obeskov in drugih, od najpreprostejših in najcenejših, ki jih dobiš v vsaki trgovini, do najdražjih, ki jih imajo naprodaj zlatarji. Okusen je znak (podoben našim sokolskim), ki predstavlja na sprednji strani ujedinjenje Trsta z Italijo in zadaj relief Italije z ujedinjenim, odrešenim ozemljem. Peterožarna zvezda je naprodaj v vseh mogočih oblikah. Nosi jih vse! Matere kupujejo otrokom nacio-

nalne žepne robce, na katerih je v sredini odtisnjen zemljevid Italije z odrešenim ozemljem, na robu so pa krog savojskega grba vsi grbi odrešenega ozemlja, pokrajini in mest — in mati jim skrbno razlaga njihov pomen in jim vceplja v srca prepričanje, da je vse to italijanska zemlja in dedna last. Na promenadi gleda iz vrhnjega žepa damam in kavaleričkom eleganten svilen robček v nacionalnih barvah. Vse izložbe v trgovinah, vsak komad v njih je okrašen z italijansko nacionalno trikoloro in najsi je okusno ali ne. Pri njih ni navada, da okrase hiše ob posebnih slavnostih hišni gospodarji z zastavami, temveč ima vsaka družina svojo nacionalno zastavo, ki jo izvsi ob posebnih prilikah; z njimi se izraža nacionalni čut družine in ga goje tudi z zunanjimi znaki.

Danes je v Trstu vse nacionalno, vse ozračje je nacionalno! In to tuje nacionalno ozračje udarja v mrtvo in zasušeno nacionalno ozračje naše slovenske tržaške okolice in udarja na zaledje, ki je naše, a kjer jim je s strogimi kaznimi in z zaporom prepovedano pokazati javno ta svoj nacionalni značaj. In oni s tem ogrožajo nasilno potujčiti naš narod in mu vzeti našo narodnost! Ti ljudje, ko so bili ločeni od svoje zemlje, so se šele prav naučili ljubiti svojo nacijo in so uporabljali tudi vnanja znamenja, s katerimi so pokazali svojo nacionalnost. In njihovi bratje v domovini so jih podpirali pri vsem tem delu s sredstvi, da so zbužjali v rojakih čut domoljubja in celo s temi sredstvi potujčevali naše ljudi, preskrbovali so jim bogato zalogo, s katero so okrasili vse ob uri odrešenja.

Mi tega ne poznamo, mi smo še majhni v tem, in prav ljubiti nas bodo naučili šele naši bratje, ki bodo z neodrešenega ozemlja prihajali k nam. Niso to le vnanjosti in malenkosti, mi jih podcenjevati, ker ti vnanji znaki so znaki notranjih čuvstev; in kaj je spoštovanje do slovenske trobojnice, vam lahko pove danes le oni, ki pride iz okupiranega ozemlja, kjer ni bilo dovoljeno izvesti in izraziti veselja svoje notranjosti niti v dneih, ko je vsa naša domovina imela narodna slavlja. Svobodo ve ceniti oni, ki jo je izgubil in kadar jo je izgubil!

Potreba bi bilo poslati ljudi v svet, da se v njem uče nacionalno propagandnega dela, da nam potem prirede razstave, tuje propagande in da se po njej učimo — kaj hočemo!

Nov položaj je nastal tudi za naše narodno-obrambno delo in naš narodno-obrambni program! Vse naše narodno-obrambno delo se mora izpremeniti in dobiti ostrejšo lice. Narodno-obrambno delo je imelo pri nas dosedaj le zgolj kulturne, prosvetno izobraževalne pomen. Sedaj se mora iz njega razviti slovenski iredentizem, ki pa ne bo zgolj kulturnega pomena, temveč bo vitalnega političkega pomena. Nismo se zavedali v preteklosti svoje dolžnosti do naših bratov onstran državne meje — ker smo bili sami zasušeni — zato bi bila sramota, če bi svoje svobode ne izrabljali v bodoče tudi v prid odcepljenemu delu našega naroda. Stotisoče našega naroda, krvi naše krvi, gleda na nas in pričakuje od nas odrešenja. Zato na delo vsi, da ustvarimo v narodu silo, ki bo zmožna dati bratom odrešenje.

Borba z brati Hrvati nam je skupna, zakaj tudi v Istri gleda ljudstvo še vedno proti Zagrebu, ki naj jim pošlje rešitev. Slovensko-hrvatski iredentizem mora postati jugoslovanski iredentizem! Gledati pa moramo tudi, da iredentistični smotri ne ostanejo zgolj naša nacionalna zadeva, temveč da postanejo naša državna zadeva in državni smoter!

A tudi za naše šolstvo smo postavljeni pred nov položaj. Odtrgan je danes od našega vodstva tudi obsežen del šolstva, ki smo menili, da bo pod našim okriljem. Danes moramo računati glede povzdige našega šolstva z dvojnimi položajem.

Naš program se ne izpremeni v temelju in ostane skupen: Naš smoter ostane šola, odgovarjajoča socialnemu razvijanju človeštva in potom nje preustroju družbe v socialističnem duhu na podlagi modernih nazorov vede; naš boj je odgovarjajoče zadostno gmotno stanje, ki nam naj ga dá tako preustrojena, nova družba. Nova družba naj nam pripozna odgovarjajoče pravne temelje na podlagi načela socialne pravičnosti in eksistenčnega prava, odgovarjajočega važnosti socialnega dela in socialni stopnji učiteljstva. Evolucijski preobrat družbe potom šole, ki vodi do revolucije nazorov, in revolucijski preobrat družbe potom boj za obstanek proti izkoriščajočemu kapitalizmu so le različna pota šolskega boja in stanovskega boja, ki pa drže k istim smotrom.

Pač pa se mora zaradi novega položaja taktika pri izvajanju našega šolskega programa nekoliko izpremeniti in dopolniti. Naše šolstvo v Jugoslaviji bo napredovalo, ker bomo položili vse sile v njega napredek, dvignilo se bo z rapidnimi koraki: zato bo pa tem večja postala razlika in propad do našega šolstva, ki bo ostalo pod tujevo oblastjo. V Italiji je itak že število analfabetov jako veliko, šolstvo je slabo, in naše šolstvo bo tuje še posebej zatiral. Vsiljeval bo svoj jezik potom naših šol!

In to, kar je bilo dosedaj naš ponos, ta krasen razvoj kraškega šolstva, ta velika inteligenca in vsestranska zrelost in zavednost našega ljudstva, ki nas diči in prinaša hvalo tudi pri tujci, bo uničena v njihovih rokah in postane razvalina. Danes se lahko seštejejo naše kulturne institucije v zasedenem ozemlju: koliko šol smo imeli dosedaj, koliko so nam jih v tem času okupacije uničili, koliko ohranili; koliko je bilo našega jezika, koliko so nam ga zatrli, koliko ohranili v šoli, uradu in cerkvi? Zato popišimo dosežanje pravice in stanje tem natančneje, napravimo statistiko sedanjega stanja!

Naša dolžnost je imeti strogo v evidenci stanje, razvoj in gibanje našega šolstva na zasedenem ozemlju. Mi moramo protestirati proti krivicam, ki se bodo godile našemu šolstvu tam pri naši vladi, in te dolžnost je, da spravi protest pred mednarodni forum ter se zavzame za pravice naše neodrešene narodne manjšine. Mi jo hočemo opozarjati, in naša vlada bo zaščitnica našega šolstva na neodrešenem ozemlju. Zato je naša nova točka v organizacijskem programu: naše šolstvo neodrešenega ozemlja.

Naša zahteva in točka našega programa za šolstvo na neodrešenem ozemlju se glasi: Zahtevamo, da nam vse do zadnjega vzpostavijo na šolskem polju, kar so nam uničili tekom okupacije, vse šole — do zadnje; da nam na tem ozemlju vzpostavijo naš maksimum, ki smo ga imeli pod Avstrijo na šolskem polju in je trpel zaradi vojne; in da nam dajo na tem ozemlju vse, kar bi morali po narodnih pravicah imeti na tem ozemlju in bi dobili, če bi to ozemlje ostalo ohranjeno nam in šolstvo pod našo upravo, a nam Avstrija tega ni dala le zaradi narodnega sovražstva do nas in zatiranja naše narodnosti.

Dolžnost naše vlade je, uporabiti vsa sredstva pri italijanski vladi, da te zahteve izvede!

Sicer jim bomo pa pri obračunu pokazali letne bilance o našem šolstvu na okupiranem ozemlju in pokazali — zakaj smo tirjali svojo pravico, da oni niso sposobni pravično vladati našega naroda — če bodo krivično in barbarsko postopali z njim.

Dolžnost naših konzulov je, da pazijo!

Z novim položajem pa se izvrše tudi izpremembe v naših stanovskih vrstah in na našem stanovskem programu.

Začasno izgubimo tudi političko velik del naših najboljših in najtrdnjših tovarišev. Naše stanovsko število v organizaciji bo zaradi tega padlo in se bo zmanjšalo. Učiteljstvo na zasedenem ozemlju ne bo

pri nas ujedinjeno in se bo moralo samostojno organizirati.

Naša država je pripoznala pomembnost in upravičenost naših zahtev po višji izobrazbi, ugodila je našim gmotnim zahtevam, in pod njenim okriljem se bomo sedaj hitro in rapidno razvijali. Naši bratje in tovariši onstran umetne meje bodo v tem boju osamljeni, zmanjšani in bodo odtrgani od dobrot svobode, ki jih bomo čeležni mi. Oni bodo podvrženi narodnemu suženstvu, persekucijam in terorizmu; njih usta bodo morala često prikriti in zadržati besedo v šoli, ki bi jo rado govorilo njihovo srce. Država si bo prizadevala jih odtujiti od nas. Naša dolžnost je pa, skrbeti za to, da ohranimo trdno vez z njimi, da ostanemo v nadaljnji kulturni zvezi, da jih podpiramo v njihovem boju, da jim damo vedno zaščite in da bodo korakali z nami v kulturnem napredku — do dneva, ko si vsi svobodni zopet podamo bratske roke!

Mi moramo gledati, da bo z njimi in na podlagi nas vzporedno z nami korakalo naše šolstvo na neodrešenem ozemlju. Naša organizacijska zborovanja ne smejo pozabiti njih in ustanoviti bo posebno institucijo — referenta za šolstvo in učiteljstvo na neodrešenem ozemlju v naši organizaciji.

Zato se pa tembolj v tem kaže potreba rjnega izvajanja že proglašene načela v organizaciji: da je ohraniti popolnoma strankarsko nepolitiški značaj naših strokovnih organizacij in je strankarsko političko prepričanje in naziranje članov proglasiti kot zasebno vprašanje posameznika; organizacija zahteva od njega le, da se ne odtuje s kulturnega in narodnega temelja, na katerem naj bo zasnovano stremjenje šole, in se ne odtuji od načelnih stanovskih zahtev. S tem je vsakemu posamezniku popolnoma svobodno prepuščena politička smer, ki misli po njej doseči zahteve organizacije.

In iredenta je prvo in glavno načelo, ki nas mora združiti za domoljubno delo vse na skupnem programu, ki mora prevladovati in katere vitalnim narodnim interesom se bodo morala često podrediti druga sporna vprašanja in točke. Z novim položajem nam je ustvarjena baza za novo strpnije stanovsko organiziranje, ki ne bo ovira našemu celokupnemu strogo stanovskemu in vnanjemu delu in interesom.

Razvojno načelo, ki nam ga je potrdila tudi sedanja vojna, velja tudi za našo borbo v bodočnosti: nič ni stalnega, vse se razvija in je dobro le toliko časa, dokler se ne preživi, potem je novo dobro toliko časa, da v razvoju propade.

Le s silo se je star družabni red še vzdržal in ker je mir zasnovan na njega temeljih, ne bo stalen, in mednarodni položaj bo ostal še vedno napet ter se bo boj nadaljeval. Težišče vsega tega boja se je obrnilo danes v Rusijo, kjer se snuje takozvana III. internacionala, ki naj uredi bodoče mednarodne razmere na modernih temeljih.

V tem smislu se bo bodoči boj nadaljeval: individualizem se mora umakniti socializmu; plod prvega — liberalna načela — ki so vladala v preteklosti, so bila le prehodna doba v vzgoji človeštva, ki se morajo umakniti zmagujočim načelom socializma; aristokracija mora priznati vodilno silo premoči — demokratizmu!

Zakaj vse to omenjamo? Zato, ker nam je v tem dana temeljita smernica našega bodočega delovanja z ozirom na nov položaj! Pozabiti ne smemo, da moramo tudi na mednarodnem polju pripravljati tla za naša iredentistična stremjenja. Gledati moramo, da se naš proletariat osamosvoji tujih vplivov, ki so jih v odločilnih trenutkih izdali in so ga pustili samega; da dobi vpliv in upoštevanje pri sorodnih narodih. Gledati moramo, da pridobimo tudi odločujočo rusko, poljsko, češko in drugo javnost za svoje zahteve in jim dokazati, da so upravičene.

Sami mi moramo biti prepričani, da pride še enkrat ura, ko se bo pravičneje

odločale o usodi našega neodrešenega ozemlja in neodrešenega dela naroda!

In tedaj bo odločal — proletarec! Naš delavski in kmetiški proletarec bo odločal o svoji usodi in o usodi narodov. Zato glejmo, da ne bo naš proletarijat tedaj osamljen v boju za pravičnost svojih zahtev; iščimo zvez že sedaj! Tudi mi moramo iskati zvez in vplivati na vnanjo javnost v smislu svojega programa; zavezujemo se del — duševno in telesno delo — združujeta v pojmu — proletarijat, v kateri pojmi sodi že po svoji naravi in značaju svojega dela tudi učiteljstvo.

Kaj je propaganda in kolikega pomena je propaganda, naj nam služi samo en zgled: Danes je vsa Italija trdno prepričana, da je vse primorsko ozemlje popolnoma italijansko in da na njem do katerega prebiva izključno italijanski narod. Zato je bilo presenečenje italijanskega javstva tem večje, ki je prihajalo na ozemlje in je izjavljalo, da vsa italijanska narečja lahko razume, samo tega, ki govori na tem ozemlju, popolnoma nič ne ve; ko so izjavljali, da niso vedeli, prebiva na tem ozemlju tuj narod.

S temi večjo upravičenostjo propagando mi naše zahteve glede tega ozemlja, ki lahko očkažemo, da naša propaganda ne temelji na laži, temveč na resni in pravičnosti!

Zgled nam naj bodo naši nasprotniki ki so v času, ko smo bojevali mi doma in notranji narodni boj, propagirali doma in v vnanjem svetu idejo upravičenosti svojih zahtev ter so s tem pripravljali naske na naše ozemlje, a mi nismo bili pripravljani na odgor.

En klic in en program nam naj danes vsem skupen: Vcepimo v mladim iredentističnega duha — ni to sovizenec ni to strup — to je življenje za naše bratje onstran meje, ki ljubijo našo skupno domovino enako kakor mi! —

Slovesna otvoritev italijanskih šol v Cerovljah v Istri.

Dne 29. maja t. l. so slovesno otvorili v Cerovljah v Istri italijansko ljudsko šolo. Učitelj podporočnik 145. pešpolka Paolo Diannini je razposlal za to slavno vabilo z naslednjim vzporedom:

Ob 8. Slovesna valera, ki jo daruje preč. mons. profesor Valeriano Monti, nam govori in obhajilo otrok.

Ob 9. Veliko sežiganje vseh hrvaških knjig, ki so jih svojevoljno zbrali školski otroci, kateri bodo med sežiganjem peli himno »La scuola italiana«, ki so se naučili za to priliko, potem čitanje spominskega o Diazovi zmagi. Odkritje šolskega napisu, blagoslovitev poslopja, ki jo izvrši preč. mons. prof. Monti. Slovesna prisega vseh šolskih otrok kralju in domovini.

Ob 10. V šolski sobi, bogato okrašena deklamacije pesmi in patrijotičnih himen izvajajo šolski otroci.

Ob 11. Banket šolskih otrok, ki ga iznudi vojak 1152. stot. stroj. Fiat. Banketa se udeležijo tudi gojenci italijanskih šol v Moncalvo (Gologorica).

Ob 12. Razdeljevanje daril vse učencem.

Ob 17. Telovadba in nogometna tekma med vojaki 1152. stot. stroj. Fiat. Tekanje v zankah. Mlaj za plezanje.

Ob 19. Šolski izprevod v slavnostnih vozovih, ki so jih okrasili in jih bodo vodili vojaki. Izprevod se bo pomikal po naslednji poti: Šola-postaja-vojaško povodništvo Novacco (Novaki).

Ob 20:30. Velika plesna zabava šolski dvorani, posebe urejeni za to priliko. Vstop bo dovoljen edinole proti vstopni bilu. Za udobnost povablencev bo pripravljen tudi buffet.

N. B. Ker je slavnost eminentno domoljubna, bodo ves čas prisotni vojaški krajevne posadke, da se bodo pobratili in ljubili z malimi odrešenci — bodočimi vojniki Nove Italije!

LISTEK

TONE GASPARI:

Marjonetno gledišče.

Naše kulturno življenje vstaja ter zadovoljivo napreduje v vse smeri. V prestolici sami smo se pospeli v razmeroma kratkem času do važnih kulturnih naprav: dobili smo lastno dramsko gledišče, pričelo se je s predavanji na tehniki, pridno že deluje slov.-francoska organizacija itd. Razmeroma najmanj se je napravilo za naše najmlajše! Kako naj nudi dežela naši deci plemenitega razvedrila, ko niti kulturno središče Slovencev tega ne zmore. Da ni bilo petletnega gorja, ki je prečrtalo marsikake misli in načrte v

kulturnem oziru, bi Ljubljana najbrže že nudila našim malim najprimernejšo zabavo zanje: marjonetno gledišče.

Že decembra 1912. je g. Milan Klemenčič izdelal v Šturijah minijaturno gledišče marjonet ter povabil v razglasu slovensko kulturno javnost, posebno še učiteljstvo, da si ogleda za nas Slovence povsem novo napravo. Do tedaj je imel marsikdo še nejasne pojme o enakih glediščih, zakaj edino, kar je naša mladina uživala v tem oziru, so bili različni, navadno slabo uprizorjeni »Kašperli«, ki so romali s sejnimi in vrtiljaki po naših večjih krajih. Dobro se spominjam, kako je pred približno petnajstimi leti na Rakeku uspela prva predstava marjonet. Isti dan je igral cirkus v »pravem« gledišču »Sv. Genevefo«, poleg v dvorani pa marjonete »Dr. Fausta«. Ko sta se drugi večer predstavi ponovili, je bil cirkus skoro prazen,

medtem ko je bila dvorana prenapolnjena. Videl sem obe predstavi, toda ugajal mi je »Dr. Faust« neprimerno bolj. Takrat nisem vedel zakaj, danes to čutim: iluzija marjonet, ki sem jo občutil takrat, me je tako prevzela, da mi je ta predstava ostala dobro začrtana v spominu.

Po sedmih letih je g. Klemenčič spet iredentivno posegel vmes ter sprožil misel o stalnem marjonetnem gledišču v Ljubljani, kjer se trudi in pridno dela, da nam dá nekaj svojega, nekaj lastnega. Sicer bi marjonete lahko naročili že izgotovljene, toda on nam ravno hoče dati nekaj originalnega v formah, kakor tudi v proporcijah figur. Posrečilo se mu je vseskozi, saj je strokovnjak v tej stvari. Po njegovem mnenju se lahko že meseca kimavca prične s predstavami.

Naše narodno gledišče je prirejalo po sezoni turneje po Sloveniji, da ugoditi tudi

onim, ki so preveč oddaljeni od kulturnega centra in ne morejo zadostiti svojim duševnim potrebam. Ali bi se ne moglo ustvariti tudi nekako potujoče marjonetno gledišče, ki bi romalo po naših krajih, kjer bi se lahko družila vsa mladina dotičnega okraja? Mnogo bi se s tem pristilo deželi, mnogo pripomoglo k kulturni vzgoji mladine. Načrt in napravo mogoče izvedel g. Klemenčič sam, potrdilo bi mu potem učiteljstvo.

Povsod igra pri enakih načrtih glavno vlogo financiranje dotične »naprave«. Tu di tu »se je iskal mecen«, toda ni se še našel. Primorani smo zbirati denarje kronah. Apeliram na okr. učit. društva, da se spomnijo pri svojih zborovanjih s plemenitimi darovi te važne mladinske kulturne naprave. —